

Hans-Peter Laqueur: *Zur kulturgeschichtlichen Stellung des türkischen Ringkampfes einst und jetzt.* = Europäische Hochschulschriften, Reihe XXXV, Bd. 2, Frankfurt/Bern/Cirencester (Lang) 1979.

Bir ata sporumuz olan güreş üzerinde, geçen otuz kırk yıl içinde hayli eser yayınlanmış bulunmasına rağmen, bu yayınların arasında geçince ilmî bir karakter taşıyanının bulunmaması bir parça şaşırtıcıdır. Her ne kadar bir iki mezuniyet tezinin bulunması, bu yönde bir hareket sayılabilirse de, bunların Münih Üniversitesi, Yakın Doğu Enstitüsünde Dr. Laqueur tarafından doktora tezi olarak hazırlanmış bulunan elimizdeki bu eserle kıyaslanması imkânsızdır.

Yazar kitabında bilhassa iki noktaya önem vererek bunlar üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi, islâmiyetten öncesine kadar giderek, bu devredeki eski Türk medeniyetine giren ibâdete dayanmakta ve bunun bugünkü Türk güreşindeki izlerini incelemektedir. İkincisini güreşin Osmanlı devlet teşkilâtı içindeki yeri ve Osmanlı toplumu arasındaki mânası teşkil etmektedir.

Yazar, kitabın giriş bölümünde sporun ve özellikle Türk güreşinin din ve ibâdetten kaynaklanarak geliştiğini belirtmektedir. Bunu izleyen ilk iki bölümde, bu sporun tarihte ve bugün ne gibi hallerde, ne zaman ve ne biçimde yapıldığı incelenmektedir. İnceleme malzemesi olarak ele alınan eserler, arşiv belgeleri, Avrupalı seyyahların yolculuk hatıralarıdır. İçlerinde güreşe müteallik bilgiler bulunduğu halde, maalesef yazar Osmanlı kronistlerini tam olarak ele alıp incelememiştir. Bilhassa bugünkü Türk güreşi hakkında kitapta verilen geniş bilgiyi, yazarın şahsî intiba'larına borçluyuz. Müteakip bölümlerde, bugünkü Türk güreşinde hâlâ izlerini bulduğumuz islâmiyet öncesi ve ilk islâmî devirlerin geleneksel tesirlerini misalleriyle görmekteyiz. Meselâ, burada toplanmış ve A ekinde gösterilmiş 34 çeşit cazgır duası verilmektedir ki, metinleri ve şekilleriyle ayrı ayrı incelenmektedir. Bunun dışında, kezâ müzik, el peşrevi ve saire gibi çeşitli, ibâdet kaynağı olmaları imkân dahilinde bulunan güreş âdet ve gelenekleri de ele alınmıştır.

Bütün şuracıkta toplanmış olan bu âdet ve geleneklerin tümünün kökünü, hiç şüphesiz umumî Türk kültürü çerçevesi içinde mütalâa etmek yanlış değildir. Yazar bu açıdan almak suretiyle, şu soruyu ortaya atmakta ve tahlil etmektedir: Acaba güreş, bir çok Türk yazarlarının iddia ettiği gibi salt bir Türk oyunu mudur? Yoksa kökleri insanlık tarihi kadar de-

rin olan, ve fakat içinde muhakkak ki Türk'lerin büyük bir payı bulunan, paralel gelişmeli bir genel spor mudur? Bu görüşü, sanat tarihinin ele aldığı sayısız eski eser kalıntılarına bir göz atmak bize münakaşasız kabul ettirecektir. Fakat yazarın da tekrarladığı gibi, modern değil geleneksel Türk güreş terminolojisinde, oldum olası katıksız Türkçe terimlerin bulunması, bu oyunda Türklerin payının büyüklüğünün delilidir.

Kitabın ikinci kısmı yukarıda işaret ettiğimiz Osmanlı devletinde güreşin yeri ve teşkilâtını içine almaktadır. Burada bilhassa üzerinde önemle durulan «belge» güreşçi teşkilâtları olup, burada da en mühim yeri «Güreşçi Tekkeleri» almaktadır. Yazar, bu tekkeler hakkında bütün ciddî müşküllere rağmen bize kesin bilgi verebilmeğe çalışmış ve bunun için de bir kaç «belge»yi ele almıştır. Çünkü pek çok soruyla karşılaştığımız bu sahada maalesef «belge» sayılacak yazılı vesika çok azdır. Buna rağmen şimdiye kadar bu alanda gördüğümüz bu en ciddî çalışmada, yazar bu soruların cevaplarını verebilmek için büyük bir gayret göstermiştir.

Meselâ güreşçi tekkeleri, güreşçilere ödenen meblağları gösteren güreşçi listeleri ve tekke vakıflarına dair defterler gibi arşiv malzemesi temel tutularak bu soruların cevaplandırılmasına çalışılmıştır. Bunların yanında, Evliya Çelebi'nin güreşçi tekkeleri hakkında verdiği bilgi de ele alınmış, fakat bütün bunlara rağmen gene de gerekli malzeme zenginliği elde edilmeyince, «Okçu tekkeleri» de paralel olarak incelenip, meselenin daha da vuzuh kazanmasına çalışılmıştır. Bu araştırmalar ve karşılaştırmalar sırasında yazar mühim bir noktaya gelmekte, okçuluk ve güreşin bir karşılaştırılmasını yapmaktadır. Ona göre, Osmanlı topluluğu içinde güreş daha ziyade bir halk sporu ve okçuluk daha ziyade bir yüksek tabaka sporu halinde görülmektedir.

Kitabın sonuna doğru Dr. Laqueur güreşçilerin menşe'leri üzerinde durmakta ve bilgi vermektedir. Meselâ belgelerle, Kuzey-Doğu Anadolu da bugün de güreşte şöhret yapmış bazı vilâyetlerin bu gelenegini, en azından Kanunî Sultan Süleyman devrine kadar geriye götürmektedir. Bunun yanında, adı her geçtiğinde güreşi hatırladığımız Deli Orman'ın bu şöhretinin, gene belgelere dayanılarak şaşılacak bir şekilde ancak 19. yüzyıla kadar indiğini göstermektedir: 18. asrın sonunda yapılmış sa-ray güreşlerine katılan binden fazla güreşçiden ancak yüzde onunun Rumeli'den gelmekte ve bunlardan ancak bir tanesinin Deli Orman'dan çıktığı görülmektedir.

Bu çok büyük bir dikkat ve itinâ ile çalışıp meydana getirilmiş ilmi araştırmanın (Bibliografya'nın 3. bölümünde -s. 136-139- 1928'den bu yana bu konuda Türkiyede yayınlanmış olan eserlerin komple bir listesinin verilmesi denenmiştir) sonunda yazar, yağlı güreşin geleceği üzerinde de fikir yürütmektedir. Aynı zamanda, kendisi bu çok eski Türk sporunun, modern Türk topluluğu içinde geleneksel karakterini kaybetmeden kendisine lâyük olan yeri muhafaza edeceğini de ummaktadır.

Bu güzel ve derli toplu çalışması ve Türk spor tarihine yaptığı büyük hizmetinden dolayı Dr. Laqueur'e teşekkür etmeyi ve kendisini burada tebrik etmeği borç bilmekteyim.

Bedriye Atsız